

ارائه‌ی الگوی توسعه‌ی گردشگری در نواحی روستایی استان ایلام (مطالعه موردی: روستای بیشه درازِ دهلران)

جواد رحیمی مقدم

استادیار مؤسسه‌ی آموزش عالی باختر ایلام

حامد قاسم پور^۱

کارشناسی مدیریت جهانگردی مؤسسه‌ی آموزش عالی باختر ایلام

حامد نوری نژاد

مدرس مؤسسه‌ی آموزش عالی باختر ایلام

چکیده

در سال‌های اخیر برنامه‌های متعددی برای بهره‌مندی از ظرفیت‌های گردشگری با هدف مزیت آفرینی در این صنعت در کشورمان آغاز گردیده است، که از آن جمله می‌توان به شناسایی مناطق و روستاهای هدف گردشگری و گسترش زیرساخت‌های لازم در سطوح مختلف توسط معاونت سرمایه گذاری طرح‌ها سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کشور اشاره کرد، در این میان، از مجموع ۶۲۷ روستای استان ایلام، تعداد هفت روستا که دارای قابلیت بالاتری در زمینه‌ی گردشگری نسبت به سایر روستاها هستند توسط این سازمان به عنوان روستای هدف برگزیده و معرفی شده‌اند. عدم معرفی روستای بیشه درازِ دهلران با توجه به توان‌های بالقوه، محققین را بر این باور قرار داد که با برنامه‌ریزی هدفمند و ارائه‌ی راهبردهای پیش برنده می‌توان ظرفیت این منطقه را برای تبدیل شدن به روستای هدف گردشگری بالا برد. روش پژوهش حاضر توصیفی - تحلیلی و با ماهیتی کاربردی می‌باشد و در پی آن است ضمن تحلیل فرصت و تهدیدهای محیطی و نقاط ضعف و قوت داخلی، برنامه‌ها و راهبردهای مشخصی را برای رسیدن به وضعیت مطلوب و چشم‌اندازی مناسب ارائه نماید. در این راستا، ضمن تحلیل وضعیت فعلی روستا به ترسیم فضای مطلوب پرداخته شده؛ و الگوی مورد نظر توسعه گردشگری روستای بیشه دراز به منظور تبدیل شدن به روستای هدف گردشگری ارائه خواهد شد. گسترش بازار داخلی (ایلام گردی)، استفاده مؤثر از منابع انسانی، آگاهی بخشی به سرمایه‌دران و مردم محلی از مزایای اقتصادی گردشگری از جمله راهکارهای ارائه شده به منظور تسریع در رسیدن به هدف مورد نظر می‌باشد.

کلمات کلیدی: گردشگری، روستاهای هدف گردشگری، بیشه درازِ دهلران، چشم‌انداز، الگوی توسعه

۱- مقدمه و بیان مسأله

گردشگری به عنوان صنعتی نوپا تأثیرات زیادی بر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جهان داشته است. ایجاد اشتغال، ارزآوری، تعادل منطقه‌ای، کمک به صلح جهانی، سرمایه‌گذاری در میراث فرهنگی و... از جمله مزایای این صنعت بوده است (صدرموسوی و دخیلی، ۱۳۸۶: ۱۲۹). که در سال‌های اخیر، رویکرد گسترده‌ای به موضوع گردشگری روستایی یافته است. عطف توجه به توسعه این نوع از گردشگری، به تحولات بعد از جنگ جهانی دوم از جمله؛ در زمینه‌های گسترش شهرنشینی، ایجاد شهرهای بزرگ، آلودگی‌های محیط‌های شهری و نیز افزایش اوقات فراغت بر می‌گردد، در دهه‌های بعد، به مثابه‌ی ابزاری جهت توسعه روستایی مطرح شد (یعقوبی، ۱۳۹۱: ۱۴۰). کشورهای توسعه یافته پیش قدم بهره‌گیری از این فعالیت نوین به منظور دست‌یابی به توسعه روستایی شدند و در برخی از این کشورها به مرحله‌ی اجرا درآمد و نتایج مثبتی را حاصل کرد (جمعه‌پور و احمدی، ۱۳۹۰: ۳۴). به گونه‌ای که امروزه از آن به عنوان کاتالیزوری کارآمد برای بازسازی و توسعه اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی یاد شده و در سرتاسر اروپا برای رفع چالش‌های اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی حاشیه‌ای و یا روستاهایی که با کاهش فعالیت‌های کشاورزی سنتی روبرو شده‌اند، در کانون توجه قرار گرفته است (Sharply, 2002: 233). در آمریکا از دهه ۱۹۸۰ م. به دنبال کاهش گسترده فعالیت‌های مرسوم اقتصاد روستایی همچون کشاورزی، معدن و جنگلداری؛ به منظور فراهم سازی اشتغال‌زایی محلی، درآمدهای مالیاتی و تنوع بخشی به اقتصاد روستایی گردشگری، به عنوان ابزار توسعه اقتصاد ناحیه‌ای مورد توجه قرار گرفته است (Allen & all, 1993: 27). و به عنوان یک بخش ارزشمند و رشد‌یابنده در زمینه سرمایه‌گذاری با توجه به در دسترس بودن منابع و پایین بودن قیمت‌ها و کوچک بودن طرح‌ها در مقایسه با دیگر طرح‌های گردشگری خطرات و هزینه‌های کمتری دارد (پاپلی و سقائی، ۱۳۹۰: ۲۰۸). و می‌تواند زمینه ساز رشد اقتصادی، متنوع سازی اقتصاد روستایی، ایجاد اشتغال و درآمد، کاهش مهاجرت و امکان جمعیت‌پذیری، بهبود زیرساخت‌ها و موارد دیگر در مناطق روستایی شود (Holland, 2000). از منظر دیگر، امروزه توسعه گردشگری روستایی در جوامع محلی به دلیل جهانی شدن و پیش‌به‌سوی دهکده جهانی رفتن اهمیت روزافزونی یافته است، چرا که جهانی شدن فرهنگ‌های سنتی، آداب و رسوم قدیمی و فولکلورهای جوامع را از بین می‌برد و بدین دلیل این ویژگی‌ها در شهرها کم رنگ شده و تنها جایی که می‌تواند حافظ این سنت‌ها باشد محیط‌های روستایی و دهکده‌های قدیمی است (رحیمی و رنجبر، ۱۳۹۱: ۱۳۲).

ایران، کشوری با جاذبه‌های فراوان می‌باشد. قابلیت‌های توسعه گردشگری در نواحی روستایی کشور ما بسیار متنوع و گسترده است؛ با این وجود، تاکنون آن طور که شایسته‌ی نام ایران است معرفی نشده‌اند و بهره‌برداری‌های لازم از آن‌ها به عمل نیامده است. با توجه به تلاش‌های صورت گرفته در سال‌های اخیر مبنی بر شناسایی مناطق و روستاهای هدف گردشگری و گسترش زیرساخت‌های لازم در سطوح مختلف به منظور بهره‌مندی از ظرفیت‌های گردشگری با هدف مزیت‌آفرینی در این صنعت در کشورمان، معاونت گردشگری و سرمایه‌گذاری طرح‌ها سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری اقدام به شناسایی مناطق روستایی مستعد با عنوان روستای هدف گردشگری کرده است. این روستاها که به واسطه‌ی جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، فرهنگی خاص آنها شناسایی شده‌اند،

تا با فراهم کردن زیرساخت‌های مورد نیاز، زمینه‌ی توسعه گردشگری روستایی را فراهم کند. اقدام به گسترش و توسعه گردشگری روستایی در ایران، پاسخی به چالش‌های توسعه روستایی و برخورداری روستائیان از شرایط مطلوب زندگی و استفاده از گردشگری در نقش مکمل فعالیت‌های کشاورزی در روستاهای هدف گردشگری است (راست‌قلم و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۴). در این میان، استان ایلام، سرزمینی با پیشینه‌ای دور که شکوه و شوکت آن در لابه‌لای صفحات تاریخ به خوبی نمایان و مشهود است، در گوشه‌ای از جغرافیای کشور دارای مکان‌ها و مناطق متنوعی است. سیمای مؤثر و در عین حال مظلوم این دیار که با باران حوادث صیقل یافته و با تحمل رنج‌ها و نابسامانی‌ها مظهر مقاومت و ایستادگی گشته، از لحاظ چشم اندازه‌ها و مناظر طبیعی از قبیل: کوهستان، دشت، چشمه و رودخانه‌ها همراه با کوچ عشایر، آداب و رسوم خاص منطقه و... که برای گردشگران جالب و جذاب هستند، و با داشتن موقعیت مرزی و راهبردی مناسب با باز شدن مرز بین‌المللی مهران و ورود خروج مسافر و کالا از توانایی و قابلیت فراوانی در حوزه‌ی گردشگری برخوردار است. یکی از مناطق بسیار زیبای این دیار، روستای بیشه دراز^۱ از توابع شهرستان دهلران می‌باشد که با وجود پتانسیل‌های بالقوه تا به امروز به روستای هدف گردشگری تبدیل نشده است. از این رو پژوهش حاضر به ارزیابی توانایی‌های روستای بیشه دراز و امکان سنجی تبدیل آن به روستای هدف گردشگری پرداخته است، تا بتواند به عنوان مکمل فعالیت‌های معمول روستا همچون کشاورزی و دامداری باعث افزایش رفاه اقتصادی و اجتماعی و بهبود زیرساخت‌های روستایی گردد.

۲-۱- ضرورت و اهمیت پژوهش

یکی از رویکردهای اصلی دولت به منظور رفع محرومیت و ایجاد محرک‌های توسعه، در راستای تحقق اهداف تعیین شده در سند چشم‌انداز بیست ساله کشور (که در آن سالانه به ورود ۲۰ میلیون گردشگر خارجی تأکید شده است) بهره‌گیری از توان‌های مناطق محروم بلاخص روستاها، مقوله‌ی گردشگری است. بررسی و شناخت جاذبه‌ها و ارائه خدمات در هر برنامه‌ریزی و طرح گردشگری، از مطالعات پایه و اساسی است. بدین منظور، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با انتخاب روستاهای هدف گردشگری در سراسر کشور گامی مهم در این راستا برداشته است (رحیمی و رنجبر، ۱۳۹۱: ۱۳۳). در این میان، کوچک‌ترین استان کشور با مساحت ۲۰۱۵۰ کیلومتر مربع (۱/۲ درصد از مساحت کشور) از این قاعده مستثنا نیست، و از تعداد ۶۲۷ روستای شمارش شده در سرشماری رسمی سال ۱۳۸۵، تعداد هفت روستا به عنوان روستای هدف گردشگری توسط سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کشور برگزیده و معرفی شده‌اند. عدم معرفی روستای بیشه دراز با توجه به پتانسیل‌های لازم اعم از جاذبه‌های متنوع تاریخی، فرهنگی - مذهبی و طبیعی، رسوم ویژه‌ی محلی (آداب و رسوم و سنن)، زیرساخت‌های نسبتاً مناسب، آمادگی مردم محلی به حمایت از این فعالیت و... محققین را بر آن داشت، تا ضمن واکاوی مزیت‌ها و محدودیت‌ها، راهبردها و برنامه‌های را با در نظر گرفتن وضعیت موجود و فاصله‌ی آن با وضعیت مطلوب و تأثیر راهبرد در حاصل کردن نتایج مطلوب مدنظر قرار دهند، تا به چشم انداز تعیین شده (تبدیل شدن به روستای هدف گردشگری) نائل آید. با توجه تأثیر مستقیم حرکت مبتنی بر دانایی و پژوهش بر ستاده‌های نهایی،

^۱. Bishe deraz

لازم است ارائه برنامه و نحوه رسیدن از وضعیت فعلی به وضعیت مطلوب براساس واقعیات و شناخت ابعاد مختلف مسأله مورد بررسی قرار گیرد. به منظور توسعه گردشگری در روستای بیشه داز دهلران انجام مطالعاتی که اطلاعات و نیز راهبردها و برنامه‌های خاصی را ارائه دهد، ضروری به نظر می‌رسد. از طرف دیگر، چون توسعه گردشگری تأثیر عمیقی بر بخش‌های مختلف اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بر جای می‌گذارد؛ بنابراین، بهره‌گیری از مزیت‌ها و استفاده از منابع در دسترس جز با انجام مطالعات توسعه‌ای امکان‌پذیر نخواهد بود. و نه تنها توسعه گردشگری محقق نمی‌شود، بلکه پیامدهای حاصل از اقدامات غیر علمی، آثار سوء فراوانی نه تنها بر ساختار گردشگری بلکه بر سایر فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی تحمیل می‌کند که به آسانی حل آن‌ها مقدور نیست.

۲-۱- اهداف پژوهش (هدف جزئی)

- شناخت وضعیت موجود روستای بیشه داز از ابعاد مختلف؛
- بررسی توانمندی‌های محدوده مورد مطالعه در راستای امکان‌سنجی گردشگری؛
- ارائه چشم‌اندازی جامع، قابل دسترس و مبتنی بر واقعیت؛
- تدوین راهبردها و برنامه‌های اجرایی راهبرد به منظور تحقق توسعه گردشگری روستایی.

۳-۱- روش پژوهش و فرایند برنامه‌ریزی

پژوهش حاضر بر مبنای ماهیت موضوع، توصیفی - تحلیلی و از نظر محتوا کاربردی می‌باشد. برای انجام مراحل تحقیق، ابتدا منابع کتابخانه‌ای (اسنادی) شامل مطالعه کتب، مقالات تخصصی به منظور تدوین مبانی نظری به انجام رسید، سپس با مراجعه به بانک‌های اطلاعاتی همانند اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و بنیاد مسکن استان ایلام به جمع‌آوری و اطلاعات مورد نیاز مبادرت ورزیده شد. در ادامه، برای کسب اطلاعات کامل‌تر مطالعات میدانی را با سفر به روستای بیشه‌دراز آغاز کردیم، با مصاحبه، مشاهده و فیش برداری وضعیت جهت امکان‌سنجی گردشگری بررسی شد، سپس فهرستی از مهم‌ترین نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدات را با بهره‌گیری از نظر کارشناسان و مردم محلی جمع‌آوری کرده و به تجزیه و تحلیل آن در قالب مدل راهبردی SWOT پرداختیم. به منظور نیل به هدف اصلی مطرح شده، اقدام به طراحی الگوی مطلوب توسعه گردشگری روستای بیشه داز دهلران شامل: تعیین چشم‌انداز؛ که به این پرسش پاسخ می‌دهد که، منطقه از گردشگری می‌خواهد در آینده به کجا برود و یا به چه مقصودی نائل شود؟ داشتن چشم‌انداز مشترک موجب می‌شود که اشتراک منافع بوجود آید، پدیده‌ای که می‌تواند ذینفعان را از روزمرگی بیرون آورده و آن‌ها را در موقعیتی جدید قرار دهد. موقعیتی که دارای عملکرد عالی دارای سند مأموریت مستند باشد. اهداف کلان؛ که در واقع بیان می‌دارند چه چیزی، چه موقع باید انجام بشود و باید در صورت لزوم و امکان کمی بشوند. در تدوین اهداف قبل از هر اقدامی باید منطقه‌ای که جهت توسعه گردشگری مدنظر است، از بُعد محیط داخلی و خارجی مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. این تجزیه و تحلیل موجب می‌شود که اهداف به صورت واقع‌گرایانه تدوین شده و قابلیت دسترس آن‌ها امکان‌پذیر باشد. نکته دیگر این است که اهداف تعیین شده باید اهداف توسعه گردشگری در سطوح بالادست خود (ملی) را در خود منعکس

نموده و آن‌ها را تقویت نماید (سبزی، ۱۳۹۰: ۴۱). و سرانجام نتایج موردی؛ که نشانگر تلاش‌های انجام شده برای رسیدن به آینده‌ی مطلوب است کردیم. در پایان، راهبردها و برنامه‌های اجرایی به منظور تسریع در روند توسعه گردشگری روستای بیشه دراز دهلران ارائه می‌شود.

۲- مبانی نظری

توجه به گردشگری روستایی، از دهه‌ی ۱۹۵۰ م. به بعد گسترش یافت و در دهه‌ی ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ م. بیشتر در زمینه‌ی اقتصاد روستایی برای کشاورزان و جوامع محلی مورد توجه قرار گرفت (افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۵: ۳). این نوع از گردشگری، در معنای عام عبارت است از کلیه‌ی فعالیت‌های گردشگری که در محیط روستا انجام می‌گیرد (منشی زاده، ۱۳۸۴: ۱۷۰). و در معنای کلاسیک، نوعی فعالیت گردشگری است که درآمد اضافی را برای آنهایی فراهم می‌کند که شغل اصلی‌شان در حوزه‌ی کشاورزی و صنعت است (Szabo, 2005: 180). در اروپا، معمولاً برای توصیف کشاورزان (گردشگری مبتنی بر مزرعه) به کار برده می‌شود، اما در صورت لزوم همه فعالیت‌های گردشگری در نواحی روستایی را در بر می‌گیرد (Ec- Aeidl, 1997). نیلسون^۱ تأکید می‌کند گردشگری روستایی بایستی به صورت یک شیوه‌ی زندگی که بیشتر بر پایه‌ی عقاید مربوط به جوامع روستایی و نحوه مجزا شدن آن از هر چیزی که به نام شهر است درک شود، وی بر این باور است که بیشتر جاذبه‌های روستایی نشأت گرفته از بُعد فرهنگی مردم ساکن در آن منطقه می‌باشد (Kajanusa & other, 2004). گردشگری روستایی هم باعث شکل‌گیری جامعه و کالبد روستا شده و هم می‌تواند موقعیتی برنده - برنده را برای میزبان و میهمان فراهم سازد. بهره‌برداری از قابلیت‌های گردشگری روستایی مستلزم درک کامل سیستم اقتصادی و اجتماعی روستاهای هدف گردشگری از یک طرف و شناخت نیازهای گردشگران و چگونگی هماهنگی آنان با زیرساخت‌های روستا از طرف دیگر می‌باشد (راست‌قلم و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۵). در هر حال، مفاهیم بسیاری برای توصیف فعالیت‌های گردشگری در مناطق روستایی بیان شده که بیشتر شامل گردشگری کشاورزی، گردشگری مزرعه، اکوتوریسم و مانند آن است، که از کشوری به کشور دیگر تفاوت می‌یابد (Soteriades, 2002). در فنلاند، معمولاً به معنی اجاره دادن خانه‌های روستایی به گردشگران و تدارک مواد غذایی در روستاست. در اسلوونی، بخش مهمی را گردشگری با خانواده مزارع داران تشکیل می‌دهد که در آن گردشگران در کنار خانواده کشاورزان یا در یک اتاقی مجاز اقامت می‌نمایند. در هلند، به معنی چادرزدن در مزرعه است که در مسیر مجاور مزارع با فعالیت‌هایی نظیر قایق‌سواری، پیاده‌روی یا اسب‌سواری پیونده خورده است (Murdoch & miele, 1999: 45). در یونان، عبارت است از تدارک صبحانه و رختخواب با اتاق‌های دارای لوازم زندگی متعارف و پذیرایی با صبحانه‌های متداول که اغلب از محصولات خانگی تهیه می‌شوند (Yu, 2004: 45).

۳- قلمرو پژوهش

روستای بیشه دراز، مرکز دهستان اناران در بخش مرکزی از شهرستان دهلران، استان ایلام است. این روستا در فاصله ۱۰۰ کیلومتری جنوب شرقی شهر مهران و ۳۵ کیلومتری غرب شهر دهلران، در مسیر مهران به دهلران قرار دارد.

^۱. Nillson

براساس مطالعات میدانی صورت گرفته موقعیت کنونی روستا در بیشه زاری که به "وسعت" مشهور بوده قرار داشته که همین دلیل باعث گردیده است، نام این روستا براساس موقعیت مکانی از قدیم الایام بیشه دراز نهاده شود. شکل‌گیری و شروع زندگی بشر در این روستا را به سال ۱۳۱۸ دانسته‌اند، اما بنا به گفته ریش سفیدان و با توجه به آثار باقی مانده در این محدوده، پیش از این نیز سابقه سکونت وجود داشته است که اطلاع دقیقی از اقوام ساکن در آن و علت ترک محل در دست نیست. از نظر شرایط اقلیمی، این روستا همانند دیگر مناطق شهرستان دهلران در پهنه بسیار گرم نیمه خشک ملایم واقع شده است. ارتفاع کم روستا نسبت به سطح آب‌های آزاد و محل استقرار روستا در میان رشته کوه‌های زاگرس غربی، نوع ویژه‌ای از اقلیم را برای این روستا به ارمغان آورده است. چرخه سالانه اقلیمی منطقه ترکیبی است از زمستان سرد، کوتاه و توأم با ریزش بارش متوسط (با میانگین بارش در ۵ ساله گذشته ۲۷۰ میلی متر) و تابستان نسبتاً بلند، گرم و مرطوب که این گونه شرایط اقلیمی به صورت مستقیم بر بافت و نوع معماری روستا تأثیر گذاشته و پیروی از اصول خاصی را حکمفرما کرده است (مهندسين مشاور محیط اندیش پایدار، ۱۳۹۰: ۱۰).

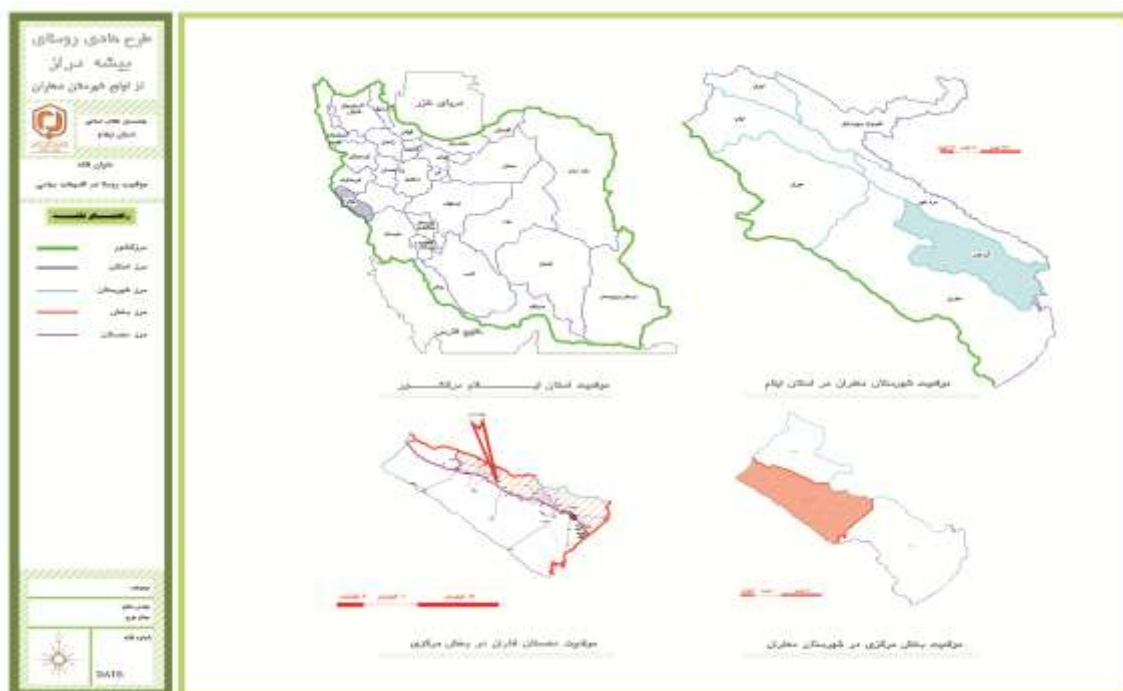
براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰، جمعیت روستا ۷۰۲ نفر با ۱۴۴ خانوار می‌باشد. که از این تعداد ۳۱۹ نفر را مردان (۴۵/۴۴ درصد)، ۲۹۵ نفر زن (۴۲/۲ درصد) و ۸۸ نفر (۱۲/۵۳ درصد) را خردسالان زیر هفت سال تشکیل می‌دهند. شایان ذکر است در سال ۱۳۸۵ از مجموع جمعیت ۵۷۷ نفری روستا تعداد ۳۷ نفر بیکار و ۱۴۱ نفر شاغل وجود داشته‌اند، که اکثراً در فعالیت‌های معمول روستایی نظیر کشاورزی و دامداری مشغول بوده‌اند و از درآمد نسبتاً مناسبی برخوردار بوده‌اند (همان، ۱۳۹۰: ۱۲). جدول شماره ۱ میزان درآمد سرانه روستا را در طی ۳۰ سال گذشته نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱: درآمد سرانه روستای بیشه‌دراز در طی ۳۰ سال گذشته

سال	سال ۱۳۶۰	سال ۱۳۷۰	سال ۱۳۸۰	سال ۱۳۹۰
جمعیت	۵۵۸	۱۸۰۷	۷۲۲	۷۰۲
میزان درآمد سرانه روستا / ریال	۵۴۲۳۲۲	۱۸۷۳۲۱۱	۱۹۲۵۳۱۱۱	۲۸۷۲۳۲۴۴
درصد رشد	%۲۴	%۱۴۰	%۲۲۰	%۸۵

منبع: همان، ۱۳۹۰: ۱۳

زبان و گویش مردم روستای بیشه دراز کُردی است، و اکثراً مسلمان و پیرو مذهب تشیع (اثنی‌عشری) می‌باشند، به طوری که از ۴ محله‌ی روستا، عاری از اقلیت‌های قومی و یا مذهبی می‌باشد. به همین دلیل می‌توان گفت روستای بیشه‌دراز از نظر اجتماعی دارای یکپارچگی مناسبی است. لازم به ذکر است اهالی این روستا با تقدیم ۴۰ شهید در دوران دفاع مقدس برگ زرینی در کارنامه‌ی خود جای داده‌اند (همان، ۱۳۹۰: ۱۴).

شکل شماره ۱: موقعیت روستای بیشه دراز در سطح کشور، استان، شهرستان و دهستان
منبع: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان ایلام، ۱۳۹۱

۴- یافته‌های پژوهش

۴-۱- امکان‌سنجی ظرفیت‌های گردشگری روستای بیشه دراز (امکانات و جاذبه‌ها)

۴-۱-۱- مشارکت مردم محلی

با توجه به اهمیت مشارکت مردم بومی در فرایند توسعه گردشگری روستایی (برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و اجرا)، بررسی‌های میدانی صورت گرفته در روستای بیشه دراز مبین آن است که دیدگاه افراد ساکن نسبت به توسعه گردشگری، بر خلاف دهه‌های گذشته که ورود افراد بیرونی به روستا را به عنوان یک تهدید تلقی می‌کردند، امروزه با افزایش آگاهی مردم از طریق رسانه‌های ارتباط جمعی از منافع حاصل از توسعه این صنعت نظیر اشتغال‌زایی، افزایش درآمد، بهبود زیرساخت‌های روستایی و... بدیهی است که نه تنها به عنوان یک تهدید تلقی نشده، بلکه به دید یک فرصت به آن نگریسته می‌شود. و تمایل فراوانی به فعالیت و سرمایه‌گذاری در بین اهالی وجود دارد، اما عدم آگاهی از نحوه سرمایه‌گذاری و عدم اطمینان از سودآوری گردشگری باعث ریسک پایین مردم محلی در قبال گردشگری شده است، که توجه مسئولین مرتبط به امر آموزش را می‌طلبد. به طور کلی، از مطالعات میدانی این نکته حائز اهمیت می‌نماید که به باور مردم روستای بیشه دراز رفع بیکاری، توسعه اماکن و تفرجگاه‌ها، فروش صنایع دستی و دیگر مواد مصرفی و نیز اشاعه‌ی فرهنگ سنتی و بومی، می‌تواند به واسطه توسعه گردشگری در این روستا رقم بخورد.

۴-۱-۲- تسهیلات زیربنایی

بررسی میدانی در حوزه‌ی زیربنایی منتج به شکل‌گیری جدول شماره ۲ گردید. که تسهیلات زیربنایی روستایی را در ارزیابی عالی تا ندارد را نشان می‌دهد.

۴-۱-۴- تحلیل SWOT

تحلیل سبوات، ابزار کاربردی گسترده‌ای در تحلیل محیط داخلی و خارجی به منظور کسب موفقیت در پشتیبانی و ارائه‌ی روشی سیستماتیک برای موقعیت‌های تصمیم‌گیری راهبردی به شمار می‌آید (Rauch, 2007: 414). این تکنیک برای اولین بار توسط «آلفری هامفری» در دهه‌ی ۱۹۶۰ م. در پروژه‌ای پژوهشی در دانشگاه استنفورد با استفاده از اطلاعات به دست آمده از ۵۰۰ کمپانی ارائه شد (Arsalan, 2008). شناسایی نقاط قوت و ضعف داخلی و فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی که مجموعه با آن روبروست شالوده‌ی اصلی این مدل را تشکیل می‌دهد. در فرایند اجرایی تحلیل SWOT اجتناب از ضعف‌ها و تهدیدها تا حد ممکن ضروری است، باید به ضعف‌ها به عنوان پتانسیل تبدیل به قوت و به تهدیدها به عنوان نیروی تبدیل به فرصت نگریسته شود (Danca, 2010). با توجه به مطالعات انجام شده، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای محیطی گردشگری روستای بیشه دراز عبارتند از:

جدول شماره ۳: نقاط قوت و ضعف داخلی روستای بیشه دراز

نقاط قوت (Strength)	نقاط ضعف (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> - مستعد و آماده بودن منطقه جهت سرمایه‌گذاری در گردشگری - وجود صنایع دستی و غذای محلی به منظور بازدید و خرید گردشگران 	<ul style="list-style-type: none"> - عدم برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری بخش دولتی در نحوه استفاده از از قابلیت‌ها و توانمندی‌های موجود؛ - عدم آشنایی مردم منطقه به درآمدزا بودن صنعت گردشگری.
<ul style="list-style-type: none"> - یکپارچگی اجتماعی در ابعاد اعتقادی و زبانی (شیعه اثنی عشری و کردی) - وجود حس همکاری و مشارکت بین روستائیان - وجود آداب و رسوم محلی و سنتی در میان مردم محلی 	<ul style="list-style-type: none"> - نامناسب بودن زیرساخت‌ها و تسهیلات لازم به منظور توسعه گردشگری؛ - عدم آشنایی ساکنان محلی در برخورد با گردشگران؛ - عدم وجود نیروی متخصص و آموزش دیده در روستا.
<ul style="list-style-type: none"> - وجود چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد؛ - برخورداری از آب و هوای کاملاً پاک؛ - محیطی آرام برای استراحت شهر نشینان و گردشگران؛ - وجود پتانسیل برای اجرای فعالیت‌های ورزشی نظیر قایق سواری و شنا. 	<ul style="list-style-type: none"> - عدم آموزش مردم محلی در چگونگی استفاده از توانمندی‌های روستا از طرف مسئولین مرتبط.
<ul style="list-style-type: none"> - باور مسئولین به اشتغال‌زا بودن گردشگری در جهت دستیابی به توسعه روستایی. 	

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۱

جدول شماره ۴: فرصت‌ها و تهدیدات محیطی روستای بیشه دراز

فرصت‌های محیطی (Opportunities)	تهدیدات محیطی (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> - افزایش توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در گردشگری؛ - وجود تمایل بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری؛ - افزایش درآمد روستائیان با فروش صنایع دستی، غذای محلی و...؛ - اشتغال زایی مردم محلی (به خصوص جوانان) در مشاغل خدماتی 	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش هزینه سرمایه‌گذاری جهت ایجاد تأسیسات و تجهیزات مورد نیاز گردشگری.
<ul style="list-style-type: none"> - افزایش انگیزه مسافرت در بین مردم شهری. 	<ul style="list-style-type: none"> - ازدیاد تخلفات اجتماعی با ورود گردشگر؛ - از بین رفتن فرهنگ محلی و سنتی؛ - تمایل به نزدیک شدن به فرهنگ گردشگران از سوی ساکنان محلی.
<ul style="list-style-type: none"> - افزایش تمایل به بهره‌مندی از این فرصت جهت اشتغال‌زایی و جلوگیری از مهاجرت روستائیان در دولت. 	<ul style="list-style-type: none"> - از بین رفتن پوشش گیاهی و درختان و فرار حیات وحش؛
<ul style="list-style-type: none"> - ناهمسویی ادارات و سازمان‌های دولتی جهت گسترش تجهیزات و تأسیسات گردشگری. 	

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۱

۵- نتیجه‌گیری

در این بخش اهداف توسعه گردشگری در روستای بیشه دراز دهلران در ابعاد مختلف با توجه به نتایج مقاله بررسی می‌شود. و در پایان الگوی توسعه گردشگری و در قالب ماتریس، راهبردها و برنامه‌های اجرایی به منظور تسریع در روند توسعه گردشگری روستای مورد مطالعه ارائه می‌شود.

اهمیت یافتن روز افزون گردشگری به عنوان راهبردی در راستای توسعه روستایی موجب توجه بخش دولتی به این فعالیت و برگزیده شدن روستاهای با عنوان روستای هدف گردشگری در مناطق مختلف کشور شده است. در واقع، این سیاست نشان از توجه ویژه دولتمردان و اهمیت یافتن صنعت گردشگری در کشور است، با توجه به مطالب گفته شده در بخش‌های مختلف این جستار، مهم‌ترین فواید توسعه گردشگری روستایی در روستای بیشه دراز دهلران از ابعاد مختلف عبارتند از:

۱. مکانی برای رفاه و آسایش شهروندان اطراف: در سال‌های اخیر با گرمی هوا و نبود مناطق مناسب برای گذران اوقات فراغت شاهد افزایش مهاجرت شهروندان دهلرانی به دیگر مناطق کشور هستیم، توسعه گردشگری در این روستا، علاوه بر ماندگار نمودن اهالی روستا که تداوم استقرار آنان به منزله‌ی حفظ سرچشمه‌های اقتصاد، تمدن و فرهنگ یک جامعه است (Saleh, 2002:35). می‌تواند جوابگوی شهروندان برای گذران اوقات فراغت باشد.

۲. اشتغال زایی و افزایش درآمد: حصول به دستیابی به دو هدف مطرح شده (اشتغال زایی و افزایش درآمد) با بهره‌گیری از گردشگری مستلزم مدیریت و برنامه‌ریزی خاصی است، تا علاوه بر دیدن مناظر و چشم‌اندازهای مختلف آن نقاط، با آداب و رسوم و فرهنگ آن جا آشنا شوند. در این راستا، گردشگران علاقه‌مندی خود را برای خرید محصولات روستا از قبیل صنایع دستی، محصولات محلی، غذاهای سنتی و... ابراز نموده و این امر به معنی افزایش درآمد روستائینی است که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در این صنعت دخیلند.

۳. تنوع اقتصاد روستایی: کم‌آبی و خشکسالی‌های سال‌های اخیر موجب کاهش بهره‌وری کشاورزی در میان روستائیان شده است که باعث گردیده سیر مهاجرت به شهرها افزایش یابد. با علم به این نکته که یکی از اهداف اصلی در ایجاد روستاهای هدف گردشگری در کشور، بهره‌گیری از گردشگری در نقش مکمل فعالیت‌های کشاورزی است. می‌توان با بالفعل کردن توان‌های بالقوه روستا با استفاده از راهبرد و برنامه‌های مطرح شده که در بخش بعدی به تفصیل شرح داده می‌شود، مردم را به سمت سرمایه‌گذاری و فعالیت در این صنعت سوق داد.

۴. توسعه فرهنگ روستایی: حضور خیل عظیمی از افراد با آداب و رسوم گوناگون، علاوه بر آثار منفی همچون از خود باختگی داری آثار مثبت فراوانی است که می‌توان به تحکیم همکاری، پیوند و همبستگی بین جوامع محلی، آشنایی با فرهنگ‌های سنتی و آموزش اشاره کرد.

۱- ۵- ارائه راهبردها و برنامه‌های اجرایی

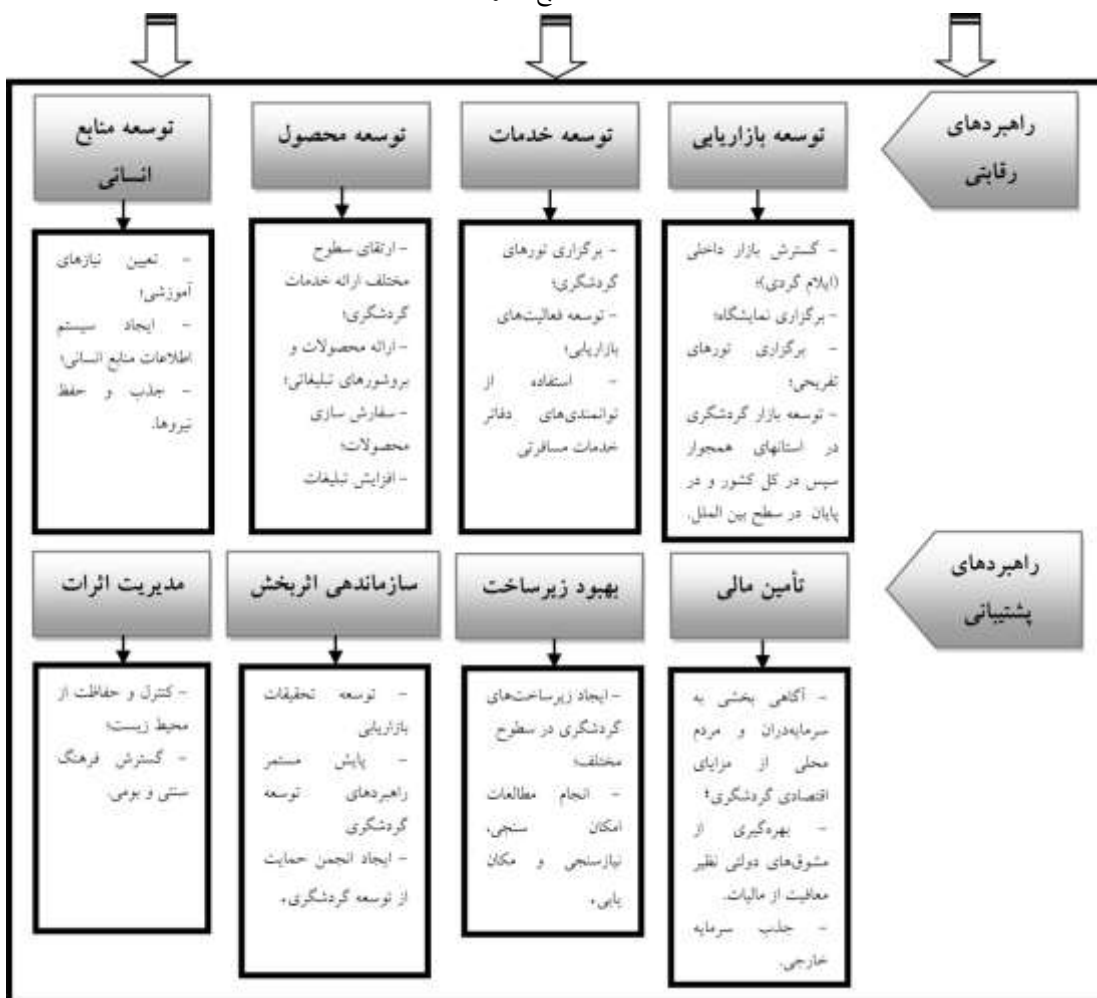
راهبرد را می‌توان جهت دهنده به حرکت و مجموع اقدامات اساسی برای رسیدن به اهداف مورد نظر نامید. در علوم گردشگری شالوده‌ی اساسی طرح‌های توسعه گردشگری را راهبردهای مدیریتی تشکیل می‌دهند. به منظور اثربخش عمل کردن راهبردها، ابتدا می‌بایست اهدافی مشخص گردند تا معلوم شود راهبرد چه چیزی را قرار است بدست

آورد؛ در ادامه، طرح عملی ترسیم گردد یعنی ابزاری که به وسیله‌ی آنها بتوان اهداف مشخص شده را بدست آورد. اشکال شماره ۲ و ۳ الگوی توسعه گردشگری روستای بیشه دراز و ماتریس راهبردها و برنامه‌های اجرایی به منظور تسریع در روند دستیابی به هدف مورد نظر این مقاله را نشان می‌دهند.

شکل شماره ۲: الگوی توسعه گردشگری روستای بیشه دراز دهلران

منبع: نگارندگان

شکل شماره ۳: راهبردهای توسعه گردشگری روستای بیشه دراز دهلران

منبع: نگارندگان

منابع

- افتخاری، رکن‌الدین و مهدوی، داوود (۱۳۸۵). راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT: دهستان لواسان کوچک، فصلنامه‌ی مدرس علوم انسانی، ش دوم، صص ۳۰-۱.
- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان ایلام، ۱۳۹۱.
- پاپلی‌یزدی، محمدحسین؛ و سقائی، مهدی (۱۳۹۰). گردشگری (ماهیت و مفاهیم). تهران: انتشارات سمت،
- جمعه‌پور، محمود، شکوفه، احمدی (۱۳۹۰). تأثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی مطالعه موردی: روستای برغان شهرستان ساوجبلاغ، فصلنامه‌ی پژوهش‌های روستایی، ش ۱، صص ۶۳-۳۳.
- رحیمی، داریوش، رنجبردستانی، محمود (۱۳۹۱). ارزیابی و اولویت بندی جاذبه‌های اکوتوریسم مطالعه موردی روستاهای هدف گردشگری استان چهارمحال بختیاری، فصلنامه‌ی مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ش ۱۴، صص ۱۵۰-۱۳۱.
- راست قلم، مهدی و همکاران (۱۳۹۰). واکاوی مزیت‌ها و محدودیت‌های گردشگری روستایی با استفاده از تکنیک SWOT مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان چهارمحال بختیاری، فصلنامه‌ی گردشگری و چشم‌انداز آینده، ش ۴، صص ۳۷-۲۳.
- سبزی، برزو (۱۳۹۰). برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری جنگ هم‌پیوند با سایر جاذبه‌ها مطالعه موردی استان ایلام، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیای برنامه‌ریزی توریسم. دانشکده علوم انسانی. دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- صدرموسوی، میرستار، دخیلی کهنمویی، جواد (۱۳۸۶). ارزیابی وضعیت تسهیلات گردشگری استان آذربایجان شرقی از دید گردشگران، فصلنامه‌ی پژوهش‌های جغرافیایی، ش ۶، صص ۱۴۳-۱۲۹.
- منشی زاده، رحمت الله (۱۳۸۴). اندر مقوله گردشگری، تهران: انتشارات پیام مؤلف،
- معاونت گردشگری و سرمایه‌گذاری طرحها، اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان ایلام (۱۳۹۱).
- مهندسین مشاور محیط اندیش پایدار (۱۳۹۰). طرح هادی روستای بیشه دراز از توابع شهرستان دهلران، ایلام: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان ایلام.
- یعقوبی، جعفر (۱۳۹۱). نظرسنجی درباره‌ی برخی پیامدهای گردشگری روستایی در مناطق روستایی بخش سلطانیه استان زنجان، فصلنامه‌ی روستا و توسعه، ش ۲، صص ۱۵۳-۱۳۹.
- Allen, L. R & all. (1993). Rural residents attitude toward recreation and tourism development Journal of Travel Research, 32 (4).
- Arsalan, O. et all. (2009). SWOT analysis for safer carriage of bulk liquid chemicals in tankers. Journal of Hazardous Materials. NO. 154, pp 901-913.
- Danca, Anthony. C(2010). what is SWOT Analysis, Avilable on: [http://: www. Stfrancis.edu/content/ba/ghkickul/stuwebs/btopics/works/swot.htm](http://www.Stfrancis.edu/content/ba/ghkickul/stuwebs/btopics/works/swot.htm). (Retrieved April 2012).
- Heneghan, Maria. (2002). Structures and Processes in Rural Tourism. Athenry: Rural Development Centre.
- Holland.J. Burian.M. and Dixey.L. (2003). Tourism in poor rural areas, Diverersifying the product and expanding the benefits in rural.
- Ec-Aeidl. (1997). Markting Quality Rural tourism, rural Europe-Eurpean commission. [http://: www.rural-europoe-aeid/Rural-en/biblio/tourism](http://www.rural-europoe-aeid/Rural-en/biblio/tourism).(Retrieved May 13, 2011).
- Murdoch, J. & Miele, M. (1999). Back to Nature: Changing Worlds of production in the Food Sector. Sociological Rualis, 36, pp 465-563.
- Mitchell,j.t.(2006). Conflicting threat perceptions at a rural agricultural fair, Journal of Tourism Management, 27, pp 1298-1307.
- Rauch, p. (2007). SWOT analyses and SWOT strategy formulation for forest owner cooperations in Austria. Eur. J. Forest Res., 126 (3),pp 413 - 420.
- Szabo,Bernadett. (2005). Rural Tourism as Alternative Income souece for Rural Areas along the hortobagy.
- Saleh, Mohammed A. Eben. (2002). A transformation in the vernacular landscape of highlands of southwestern Saudi Arabia. International Journal of Environmental Studies. Vol.59 (1), pp 33-58.

- Sharply, Richard. (2002). Rural tourism and the challenge of tourism diversification. *Journal of Tourism Management*. Vol. 23.
- Soteriades, Morios. (2002). Tourism and environment in rural areas, Available on: [http://: www.Fund.acbe/prelude](http://www.Fund.acbe/prelude). (Retrieved Junne 2012).
- Kajanus, Miika, & all. (2004). The use of value focused thinking and the A'WOT hybrid method in tourism management. *Journal Tourism Management*, 25
- Yu, Hsiang-Te. (2004). Rural Tourism in Taiwan: Motivation, Expectations, and Satisfaction. Unpublished P.h.D. Dissertation. San Antonio (Texas): University of the Incarnate word.